

Rdeči seznam ogroženih plazilcev (Reptilia) v Sloveniji

The Red List of Endangered Reptilia in Slovenia

Narcis MRŠIČ

Ključne besede: Rdeči seznam, plazilci, Reptilia, Slovenija
Key words: Red List, Reptilia, Slovenia

IZVLEČEK

Za favno Slovenije je registriranih 21 vrst in 1 podvrsta, domnevamo pa, da živi v Sloveniji vsaj 26 vrst. Rdeči seznam zajema 24 vrst in 1 podvrsto.

ABSTRACT

So far, 21 species and 1 subspecies of reptiles have been presented in publications, but at least 26 species are probably to be found in Slovenia. The Red List comprises 24 species and 1 subspecies.

1. SEZNAM

Domnevno izumrla vrsta - Ex?

Vipera aspis (Linnaeus, 1758) - laški ali riličasti gad, Asp viper

Prizadeta vrsta - E

Coluber gemonensis (Laurenti, 1768) - belica, Balkan whip snake

Elaphe quatuorlineata (Lacépède, 1789) - progasti gož, Fourlined snake

Malpolon monspessulanus insignitus (Geoffroy, 1827) - južnoevropska zrva,
Montpellier snake

Telescopus fallax (Fleischmann, 1831) - mačjeoka kača, Cat snake

Emys orbicularis (Linnaeus, 1758) - močvirska sklednica, European pond turtle

Caretta caretta (Linnaeus, 1758) - glavata kareta, Longgerhead turtle

Chelonia mydas (Linnaeus, 1758) - orjaška črepaha, Green turtle

Dermochelys coriacea (Linnaeus, 1766) - orjaška usnjača, Leatherback turtle

Ranjiva vrsta - V

Lacerta agilis Linnaeus, 1758 - siva kuščarica ali martinček, Sand lizard

Coluber viridiflavus carbonarius Bonaparte, 1833 - črnica, Dark green or
Agry snake

Elaphe longissima (Laurenti, 1768) - navadni gož, Aesculapian snake

Ranljiva vrsta? - V?*Lacerta muralis* pozidna kuščarica, Wall lizard*Lacerta melisellensis fiumana* Bosann, 1877 - nabrežna ali kraška kuščarica, Rock lizard*Lacerta viridis* (Laurenti, 1768) - navadni zelenec, Green lizard*Lacerta sicula campestris* (De Betta, 1857) - primorska kuščarica, Ruin lizard*Algyroides nigropunctatus* (Duméril & Bibron, 1839) - črnopikčasta kuščarica, Keeled lizard*Natrix natrix* (Linnaeus, 1758) - belouška, Grass or Ringed snake*Natrix tessellata* (Laurenti, 1768) - kobranka, Dice snake*Vipera ammodytes* (Linnaeus, 1758) - modras, Horned or sand-viper**Redka vrsta - R***Lacerta horvathi* Méhely, 1904 - Horvatova kuščarica, Horvat wall lizard*Vipera berus bosniensis* Boettger, 1889 - bosanski gad, Bosnian adder viper**Vrsta zunaj nevarnosti - O***Vipera berus* (Linnaeus, 1758) - navadni gad, Adder or common viper**Neopredeljena vrsta - I (Intermediate)***Hemidactylus turcicus* (Linnaeus, 1758) - turški gekon, Disc-fingered gecko*Ophisaurus apodus* (Pallas, 1775) - žoltoplaz, Glass snake**2. RAZPRAVA**

Za favno Slovenije je registriranih (objavljenih v literaturi) 21 vrst. Domnevamo, da živi v Sloveniji vsaj 26 vrst, vendar nimamo zanesljivih podatkov, ker nekatera območja Slovenije še niso temeljito raziskana ali pa so podatki dvomljivi. Seznam zajema 24 vrst in 1 podvrsto. Od teh je 1 vrsta uvrščena v kategorijo domnevno izumrla vrsta, 8 v kategorijo prizadeta vrsta, 3 v kategorijo ranljiva vrsta, 8 v kategorijo domnevno ranljiva vrsta, 1 vrsta in 1 podvrsta v kategorijo redka vrsta, 1 vrsta v kategorijo vrsta zunaj nevarnosti in 2 v kategorijo domnevno neopredeljena vrsta.

Razvrščanje posameznih vrst je narejeno na osnovi dosedanjih raziskav in izkušenj. Plazilci v Sloveniji še niso popolnoma raziskani. Dolgoletna dinamika populacij in dejavniki, ki vplivajo nanje niso znani. Lahko se zgodi, da so nekatere vrste, za katere npr. menimo, da se jim zmanjšuje številčnost in smo jih prišli med ranljive vrste, le trenutno v svoji dinamiki v minimumu.

Slabo poznavanje plazilcev v Sloveniji kaže tudi dejstvo, da je najdba mačjeoke kače na območju Ilirske Bistrice nezanesljiva. Nekatere vrste želv zagotovo zaidejo v slovensko morje, vendar podatki niso potrjeni (orjaška črepaha in orjaška usnjača). Za druge spet menimo, da živijo na ozemlju Slovenije, najdene pa so v bližini slovenske meje (progasti gož in mačjeoka kača) ali v Trstu (turški gekon in žoltoplaz). Bili pa smo v dvomih, ali naj v popisu te vrste navedemo. Menimo, da je treba opozoriti tudi na to sumljivo (nepreverjeno) najdbo in na možnost najdb novih vrst za favno Slovenije.

Domnevno izumrla vrsta je laški gad (*Vipera aspis*), za katero je v literaturi le en podatek (starejši od 50 let), da je najdena v Plužni pri Bovcu. Možno je, da vrsta še vedno živi v Breginjskem kotu, oziroma na območju desnega brega Soče.

V kategorijo prizadeta vrsta (E) prištevamo belico (*Coluber gemonensis*) in južnoevropsko zrvo (*Malpolon monspessulanus*). Za obe vrsti poznamo le nekaj lokalitet na ozemlju Slovenije. Ker jih domačini v urbaniziranih okoljih ubijajo, obstaja nevarnost iztrebljanja. Težko pa opredelimo, ali sodijo omenjene vrste v kategorijo zelo prizadeta vrsta ali samo v kategorijo prizadeta vrsta. Vrste so uvrščene v to kategorijo glede na razpoložljive podatke. Mogoče bodo z bolj temeljitimi raziskavami Istre nekatere od teh vrst uvrščene v kategorijo ranljiva vrsta (V). Zaradi melioracijskih posegov in zastrupljanja okolja se je v zadnjem času izredno zmanjšalo število nahajališč za vrsto močvirska sklednica (*Emys orbicularis*). V kategorijo prizadeta vrsta smo uvrstili tudi morske želve, kot so glavata kareta (*Caretta caretta*), orjaška črepaha (*Chelonia mydas*) in orjaška usnjača (*Dermodochelys coriacea*). Morske želve zaidejo iz oceanov v Sredozemsko morje in tudi v Jadran. So redke živali, zato jih bo treba vnesti v rdeči seznam (zaščititi), ker jih ribiči neusmiljeno pobijajo. Po klasifikaciji bi jih uvrstili v kategorijo prizadeta vrsta (E). V severni Jadran gotovo zaidejo vse tri vrste, vendar je dosedaj na slovenskem delu Jadrana ujeta in določena le glavata kareta. V isto kategorijo smo uvrstili vrsti progasti gož (*Elaphe quatuorlineata*) in mačjeoko kačo (*Teloscopus fallax*). Najdbe mačjeoke kače so nezanesljive (Ilirska Bistrica), progasti gož pa je bil najden v bližini slovenske meje (pobočje Monte Krasa). Skoraj zanesljivo lahko pričakujemo najdbe obeh vrst v Sloveniji.

Zaradi različnih posegov v naravo (zastrupljanje okolja in melioracijski posegi) ter namernega ubijanja redkejših vrst kač so vrste črnica (*Coluber viridiflavus carbonarius*), navadni gož (*Elaphe longissima*) in martinček (*Lacerta agilis*) uvrščene v kategorijo ranljiva vrsta (V). Martinček (*Lacerta agilis*) je razširjen po vsej Sloveniji, razen v Istri, zlasti v nižinah, vendar redno v manjšem številu. V zadnjem času opažamo, da se je izredno zmanjšalo število nahajališč in tudi število osebkov na posameznih območjih. Enako velja tudi za navadnega goža, ki je razširjen po vsej Sloveniji, vendar se zmanjšuje njihovo število in na nekaterih lokalitetah, kjer smo jih prej redno videvali celo izginjajo.

Vrste pozidna kuščarica (*Lacerta muralis*), kraška kuščarica (*Lacerta melisellensis*), primorska kuščarica (*Lacerta sicula*), navadni zelenec (*Lacerta viridis*), črnopikčasta kuščarica (*Algyroides nigropunctatus*), belouška (*Natrix natrix*) in modras (*Vipera ammodytes*) uvrščamo pogojno med ranljive vrste (V?). Vrste so občutljive za različne posege v naravo. Težko ocenimo njihovo stopnjo prizadetosti, ker je večina populacij na določenih območjih še neogrožena, na drugih pa prizadeta. S približevanjem robu areala posameznih vrst narašča stopnja njihove prizadetosti. To velja za vrste črnopikčasta kuščarica (*Algyroides nigropunctatus*), primorska kuščarica (*Lacerta sicula*) in kraška kuščarica (*Lacerta melisellensis*). Navadni zelenec (*Lacerta viridis*) in pozidna kuščarica (*Lacerta muralis*) sta v Sloveniji dokaj pogostni vrsti, vendar ju zadnje čase vidimo vse manj. Tako ju na nekaterih nahajališčih, kjer sta se redno pojavljali, ne najdemo več. Modrasa (*Vipera ammodytes*) pogojno uvrščamo v to kategorijo predvsem za območje osrednje Slovenije. Opazno je zmanjševanje njihovega števila in celo izginotje na nekaterih lokalitetah, kjer smo jih prej redno videvali. Zmanjševanje

števíla in velikosti areala je po vsej verjetnosti povezano s klimatskimi spremembami. Kobranko (*Natrix tessellata*) in belouško (*Natrix natrix*) uvrščamo v isto kategorijo, ker so prizadete posredno (način prehrane) in neposredno (onesnaževanje vodotokov in močvirij ter zaradi neusmiljenega pobijanja). Na splošno so vse vrste, ki živijo na območju osrednje Slovenije, najbolj prizadete.

Horvatova kuščarica (*Lacerta horvathi*) živi v Sloveniji samo v Julijskih Alpah, na Snežniku in v Trnovskem gozdu. Populacije so številčno še močne, vendar bi s posegom v naravni prostor ogrozili njen obstoj. Bosanski gad (*Vipera berus bosniensis*) živi v Sloveniji samo na Snežniku. Oba taksona uvrščamo v kategorijo redka vrsta (R).

Nekaj časa je navadnega gada (*Vipera berus*) ogrožal naravni sovražnik (predvsem modras), vendar se njegov areal ponovno širi in ga zato uvrščamo v kategorijo vrsta zunaj nevarnosti (O). Nekateri avtorji menijo, da bi navadnega gada morali uvrstiti pogojno v kategorijo ranljiva vrsta (V?).

V ta seznam smo vnesli tudi vrsti, za kateri domnevamo, da živita na območju Slovenije in smo ju uvrstili v kategorijo neopredeljena vrsta? (I?). Če se bodo naše domneve potrdile, bodo uvrščene v kategorijo prizadeta ali ranljiva vrsta. Mislimo na turškega gekona (*Hemidactylus turcicus*) in žoltoplaza (*Ophisaurus apodus*).

3. SUMMARY

So far, 21 species of reptiles have been presented in publications, though the Slovene reptile fauna probably comprises 26 species at least. There are no reliable data as yet, since some areas of Slovenia have not been thoroughly examined, or existing data are questionable. The Red List comprises 24 species and 1 subspecies, of which 1 species is classified as possibly extinct (Ex?), 8 are classified as endangered (E), 3 as vulnerable (V), 8 as possibly vulnerable (V?), 1 species and 1 subspecies as rare (R), 1 species as no longer under threat, and 2 as indeterminate (I).

Due to poor understanding of the Slovene reptile fauna, the occurrence of the following species has not been reliably determined yet: *Telescopus fallax*, *Elaphe quatuorlineata*, *Hemidactylus turcicus*, and *Ophisaurus apodus*. As they are probably found in Slovenia as well, they are included in the Red List.

Reptiles threatened by environmental changes (*Emys oricularis*) or by direct destruction (e.g. *Caretta caretta*, *Chelonia mydas*, *Malpolon monspessulanus*) are classified as endangered species.

Species that are either locally endangered or the extent of their endangerment is increasing because they are approaching the boundary of their distribution range are classified as vulnerable.

As distribution range of the Adder (*Vipera berus*) is on the increase again, the species is classified as no longer under threat.

Avtorjev naslov/Author's address:

Dr. Narcis Mršič

Bioški inštitut Jovana Hadžija, ZRC SAZU

Novi trg 5, SLO-61000 Ljubljana, Slovenija